

Sametingsrádets likestillingspolitiske redegjørelse om nedsatt funksjonsevne

SÁMEDIGGI SAMETINGET

Ávjovárgeaidnu 50
N-9730 Karasjok/Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

BAKGRUNN	7
BEGREP	FEIL! BOKMERKE ER IKKE DEFINERT.
STATUS	4
FRAMTIDIGE UTFORDRINGER	4
AVSLUTNING	6

Innledning

Sametingets handlingsplan for likestilling 2009-2013 har dannet grunnlaget for sametingsrådets arbeidet med likestilling i Sametinget de siste årene. Virkeperioden for denne handlingsplanen er gått ut og den ble i 2015 fulgt opp av sametingsrådets likestillingspolitiske redegjørelse. Handlingsplanen og redegjørelsen har hatt tre innsatsområder: kjønnslikestilling, seksuelle legninger og vold i nære relasjoner. Nedsatt funksjonsevne har ikke vært eksplisitt omhandlet, men har inngått i den overordnede målsetningen om et likestilt samisk samfunn med like rettigheter og muligheter for alle.

Likestilling er kjernen i Sametingets virksomhet. Vi jobber for et likestilt samisk samfunn med like rettigheter og muligheter for alle. Utgangspunktet for å nå dette målet, er at likestilling berører alle samfunnsområdet og skal være en integrert del av vårt arbeid, uavhengig av blant annet kjønn, funksjonsevne, etnisitet og seksuell legning. Likestilling er derfor et aspekt ved alle politikkområdene i Sametinget, og likestilling skal derfor være en integrert del av hvert fagfelt.

Sametingsrådet ønsker å sette et særskilt fokus på samer med funksjonsnedsettelse. Dette er et fagfelt som i liten grad har vært i fokus. Den senere tid er imidlertid dette kommet på dagsorden gjennom rapporter om situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse. Denne redegjørelsen er en del av prosessen mot en ny sametingsmelding om likestilling.

Mål:

Bidra til likestilling og hindre diskriminering.

Begrep

Nedsatt funksjonsevne¹ innebærer tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner. Noen er født med en funksjonsnedsettelse, mens andre opplever å få en funksjonsnedsettelse på grunn av sykdom eller skade senere i livet.

Personer med nedsatt funksjonsevne kan deles inn i følgende hovedgrupper:

- Personer med synshemming
- Personer med bevegelseshemming
- Personer med hørselshemming
- Personer med utviklingshemming
- Personer med psykososiale funksjonsnedsettelse

Utviklingshemming² er en samlebetegnelse for en rekke ulike diagnoser og tilstander som er knyttet til kognitive, språklige og sosiale vansker. Utviklingshemming faller innenfor det mer overordnede begrepet funksjonshemming eller funksjonsnedsettelse.

Verdens Helseorganisasjon definerer utviklingshemming som:

Tilstand av forsinket eller mangelfull utvikling av evner og funksjonsnivå, som spesielt er kjennetegnet ved hemming av ferdigheter som manifesterer seg i utviklingsperioden, ferdigheter som bidrar til det generelle intelligensnivået, for eksempel kognitive, språklige, motoriske og sosiale. Utviklingshemming kan forekomme med eller uten andre psykiske og somatiske lidelser.

Det er ikke en enhetlig begrepsbruk på samisk på dette feltet. Begrepsbruken kan derfor bli noe unøyaktig. Det finnes noen eldre begrep. Disse kan imidlertid oppfattes som støtende.

---

¹ https://www.buudir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Hva_er_nedsatt_funksjonsevne/Hva_er_nedsatt_funksjonsevne/

² https://www.buudir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Hva_er_nedsatt_funksjonsevne/Hva_er_utviklingshemming/

Status

På bakgrunn av nyere forskning³ kan det vises til at en del samer med funksjonsnedsettelse per i dag ikke får tilgang til eget språk og kultur med henvisning til at de ikke har kapasitet til å lære seg to språk, altså norsk og samisk. Enkelte får ikke muligheten til å velge samisk som førstespråk. Konsekvensen av å ikke kunne snakke eller forstå samisk er for en del av disse at de opplever at deres kontakt med egen samisk familie, nettverk og lokalsamfunn begrenses. De får dermed begrenset mulighet til å ta del i samisk kultur og til å utvikle samisk identitet. Samtidig opplever en del samer med funksjonsnedsettelse at de ikke integreres ordentlig i det norske majoritetssamfunnet. Enkelte risikerer dermed verken å få ordentlig innpass i samiske eller norske miljøer og opplever dermed å ikke høre ordentlig hjemme noen steder.

Det er også en del samer med funksjonsnedsettelse som opplever å måtte velge mellom nødvendige helse- og omsorgstjenester og tilgang til samisk språk og kultur, for eksempel ved at de for å få tilgang til nødvendige velferdstjenester flytter til områder hvor det bor få eller ingen andre samer, og hvor tilgang til samisk i skolen samt kontakt med samisk omgangskrets og familie blir svært begrenset.

I forlengelsen av dette så er muligheten til selv å få bestemme hvor og hvordan en vil bo innskrenket for en del samer med funksjonsnedsettelse. De kan oppleve å på sett og vis tvinges til å flytte fra primært samiske til primært norske områder. Dette kan medføre at de kan oppleve begrenset mulighet for å holde kontakt med sin samiske familie, samiske miljøer og aktiviteter. I tillegg har vi manglende kunnskap om tilgang til arbeidsliv og demokratisk deltagelse.

Samer med funksjonsnedsettelse er også særlig utsatt for mobbing, hatytringer, vold, overgrep, utfordringer med psykisk helse og kunnskap og kompetanse på hvordan forebygge, avdekke og følge opp denne typen utfordringer.

Organisasjoner

De samiske likestillingsorganisasjonene representerer det sivile samiske likestillingssamfunn. For personer med nedsatt funksjonsevne finnes det imidlertid ikke egne samiske organisasjoner som representerer dem. Det finnes kun norske organisasjoner der samer i større eller mindre grad er involvert.

Framtidige utfordringer

Fremtidige utfordringer blir gjort rede for i det nordiske forskningsprosjektet "Samer med funksjonsnedsettelse"³. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) igangsatte prosjektet og Nordens velfärdscenter har koordinert det. Det endelige målet med prosjektet er ny forskningsbasert kunnskap om levekår for samer med funksjonsnedsettelse i Norge, Sverige og Finland. Totalt har fem nasjonale forskningsrapporter blitt publisert, herunder to fra Norge, to fra Sverige og en fra Finland.

Redegjørelsen gir en kort oppsummering av rapportene og prosjektets sluttrapport kommer med en sammenfatning av anbefalingene. Dette danner et utgangspunkt for videre politikktutvikling.

1. «Situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse», 2016⁴

Situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse varierer både med oppvekstvilkår, tilknytning til egen samisk bakgrunn, kjønn, type funksjonsnedsettelse, alder og bosted og så videre. Samtidig er det innenfor det norske velferdsapparatet fremdeles et stort behov for større kunnskap om samisk kultur,

---

³ <https://nordicwelfare.org/nb/projekt/samer-med-funksjonsnedsettelse/>

⁴ <https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2017/10/NorskSamerapportLAYOUT160414.pdf>

språk og identitet, og større bevissthet om hva dette i praksis innebærer.

Målet må være at de profesjonelle velferdsarbeiderne møter utfordringene med et kyndig blikk for det kulturspesifikke i den samiske kulturen.

2. «Levnadsförhållanden bland samer med funktionsnedsättning i Sverige», 2016⁵

Formålet med rapporten var å bidra til økt kunnskap om levekår blant samer med funksjonsnedsettelse i Sverige. Intervjupersonene fokuserte hovedsakelig på evner og på måter å få hverdagen til å fungere tilfredsstillende, og ikke i første rekke på funksjonsnedsettelse eller diagnose.

Konklusjonene fra studien er at det er mangler i hjelpeapparatets tilpasning av tjenester til samer med funksjonsnedsettelse, noe som kan føre til redusert tilgjengelighet av tjenester og til utilstrekkelige tjenester.

3. «Förutsättningar och villkor för samer med funktionsnedsättning i de samiska förvaltningskommunerna i Sverige», 2017⁶

Resultatene av denne studien samt tidligere statistikk viser at kommunenes kunnskap om rettighetene til samer som urfolk er mangelfull og det dette arbeidet må styrkes slik at kommunene skal kunne gi samer med funksjonsnedsettelse den støtte som kan forventes i henhold til FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Det må også utvikles innsats på generelt nivå samt retningslinjer og strategier for hvordan samiske kommuner skal arbeide for å sikre at utfordringer knyttet til samer med funksjonsnedsettelse er integrert på alle områder og på alle nivåer i kommunene.

4. «Kartlegging av levekårene til personer med utviklingshemming i samiske områder», 2017⁷

Denne undersøkelsen viser de samme tendenser som tidligere levekårsstudier: personer med utviklingshemming i samiske områder har i likhet med personer med utviklingshemming generelt, dårligere levekår enn befolkningen ellers på områder som boforhold, utdanning, arbeid, helse, sosialt nettverk, fritid og selvbestemmelse. De er i tillegg mer utsatt for mobbing og vold enn andre.

På enkelte områder er det i tillegg store forskjeller mellom levekårene til personer med utviklingshemming med og uten samisk bakgrunn, ikke minst når det gjelder psykisk helse og mobbing. Det er også kjønnsmessige forskjeller når det gjelder mobbing, hvor kvinner er mer utsatte enn menn.

5. «Experiences of inclusion and welfare services among Finnish Sámi with disabilities», 2017⁸

Formålet den finske studien var å undersøke omfanget av selvopplevd diskriminering blant samer med funksjonsnedsettelse samt individuelle mestringsstrategier og hvordan de opplever møtet med hjelpeapparatet.

Denne studien viser at også andre faktorer enn samisk bakgrunn og nedsatt funksjonsevne fører til diskriminering. Samisk bakgrunn viser seg imidlertid som en faktor som hjelper personer å overvinne

---

⁵ <https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2017/10/Rapport20-20Samer20med20funktionsnedsc3a4ttning.pdf>

⁶ https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2017/10/Fc3b6rutsc3a4ttningar20och20villkor20fc3b6r20samer20med20funktionsnedsc3a4ttning_webb.pdf

⁷ <https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2017/11/Kartlegging-av-levekarene-til-personer-med-utviklingshemming-i-samiske-omrader.pdf>

⁸ <https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2018/02/Experiences-of-inclusion-and-welfare-services-among-Finnish-Sami-with-disabilities.pdf>

utfordrende livssituasjoner.

Sluttrapportens anbefalinger⁹

Grunnleggende anbefalinger

1. Involvere det samiske samfunnet i alle aspekter av det videre arbeidet
2. Sette av ressurser og støtte for å stimulere oppbygging av nettverk for samer med funksjonsnedsettelse og deres familier
3. Gjøre oppmerksom på de styrker og positive ressurser som samer med funksjonsnedsettelse representerer

Anbefalinger om kulturell kompetanse

4. Forbedre hjelpeapparatets kulturelle kompetanse
5. Habilitering og rehabilitering med evne til å se hele individet i en kulturell kontekst

Anbefalinger om utdanning og forskning

6. Sikre at samer med funksjonsnedsettelse deltar i utviklingen av forskning som angår dem
7. Økt finansiering for forskning om samer med funksjonsnedsettelse
8. Flere studenter med samisk bakgrunn i yrker og i høyere utdanning som gjelder funksjonsnedsettelse

Anbefalinger om språk og informasjon

9. Styrke og gjøre oppmerksom på retten til samisk språk hos samer med funksjonsnedsettelse
10. God og lett tilgjengelig informasjon på de samiske språkene om hvilke rettigheter samer med funksjonsnedsettelse har

Anbefalinger om fortsatt arbeid innenfor de samiske områdene

11. Øke kunnskapen om FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i de samiske områdene og få inn urfolksperspektiv og brukermedvirkning i arbeidet med konvensjonen
12. Motvirke diskriminering og mobbing av samer med funksjonsnedsettelse

Anbefalinger om arbeid over nasjonale grenser

13. Samarbeide om rapporteringen til FN om konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)
14. Sametingene bør inngå i det nordiske samarbeidet om funksjonsnedsettelse
15. Sterkere nordisk samarbeid over nasjonale grenser

Avslutning

Sametingsrådet har hatt gode erfaringer med Sametingets handlingsplan for likestilling 2009-2013 og sametingsrådets likestillingspolitiske redegjørelse 2012.

Det skal utarbeides en sametingsmelding for likestilling for innværende valgperiode. Vi ønsker også å fortsette arbeidet med likestilling på den internasjonale arenaen. Sametingsrådet foreslår å følge opp redegjørelsen med en egen sametingsmelding om likestilling, der funksjonsnedsettelse er et av innsatsområdene. Øvrige innsatsområder er kjønnslikestilling, seksuell orientering og kjønnsidentitet samt vold i nære relasjoner. Arbeidet påbegynnes i 2019.

---

⁹ https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2018/02/policyrekommandationer_samer_med_funktionsnedsattning_webb.pdf

Visjon:

Et likestilt samisk samfunn med like rettigheter og muligheter for alle.

Mål:

Bidra til likestilling og hindre diskriminering.

Strategier:

Bidra til større åpenhet og aksept om funksjonsnedsettelse gjennom holdningsskapende arbeid.

Ha et spesielt fokus på funksjonsnedsettelse ved utvikling av samisk læreplan.

Utvikle moderne samisk terminologi om funksjonsnedsettelse.

Bidra til økt demokratisk deltakelse for personer med funksjonsnedsettelse gjennom Sametingets valgforberedende arbeid.